

BAHADİR ŞAH II

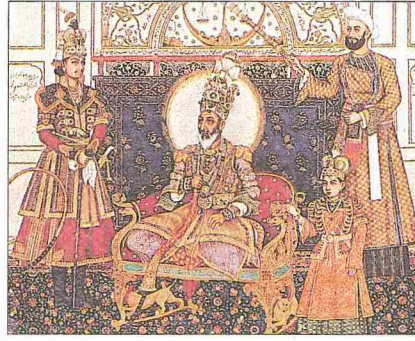
(بهادر شاه)

Ebü'l-Muzaffer Sirâcuddîn Muhammed
Bahâdîr Şâh b. Ekber Şâh
(ö. 1862)

Son Bâbürlü hükümdarı
(1837-1858).

23 Ekim 1775'te doğdu. Babası II. Ekber Şah, annesi Racpût asıllı Lâl Bâ'dir. Babasının 1837'de ölümü üzerine tahta çıktı. Hükümdarlığı Hindistan'da İngiliz nüfuzunun iyice arttığı bir döneme rastlar. Bu bakımdan Bahadır Şah hükümdarlığı süresince İngilizler'in elinde bir kukla olarak kaldı. Hayatını başşehir Delhi'deki Kal'a-i Mu'allâ'da geçiren Bahadır Şah âdeta Doğu Hindistan Şirketi'nden (East India Company) maaş alan bir emekli gibiydi, idarî hiçbir nüfuz ve otoritesi kalmamıştı. Onun bu dönemdeki yegâne faaliyeti şiir yazmak, kitap okumak ve Nizâmeddin Evliya, Kutbüddin Bahtiyar gibi bazı şeyhlerin türbelerini ziyaret etmekten ibaretti. Fakat daha sonra işgalcilerin sebep olduğu bazı olaylar yüzünden o da İngilizler'e karşı başlatılan mücadeleye katılmak zorunda kaldı.

İngilizler'in din hürriyetini sınırlandırmaları, hem Hindûlar'ın hem de müslümanların inanç ve geleneklerine aykırı kararlar almaları, İngiliz subayların tutum ve davranışları askerler ve halk arasında büyük huzursuzluğa sebep oluyordu. Nihayet Enfield tüfeklerinde domuz ve inek yağının kullanıldığına dair söylentiler bardağı taşıran son damla oldu ve Ocak 1857'de ilk isyan hareketi başlatıldı. 29 Mart'ta Barackpore, 10 Mayıs'ta Meerut askerleri isyan ederek Delhi üzerine yürüdüler ve şehri ele geçirdiler. II. Bahadır Şah'ı da bu isyan hareketinin liderliğini kabule ikna ve Hindistan imparatoru ilân ettiler. II. Bahadır Şah 14 Mayıs 1857'de millî bir hükümet kurdu, bütün câgîrdâr (bk. CÂGİR) ve emirlere bir genelge gönderip İngilizler'e karşı başlatılan savaşa katılmalarını istedi. Bu hareket iki bölge hariç bütün ülkede büyük bir destek gördü. İngiliz egemenliği altında yaşamak istemeyen halk bunu bir fırsat olarak kabul edip ayaklanan askerlerin safında yer aldı. Fakat güçlü bir lider ve teşkilâttan mahrum olan bu hareket çeşitli bölünmeler ve imkânsızlıklar yüzünden başarıya ulaşamadı ve İngilizler tarafından çok kanlı bir şekilde bastırıldı. İngiliz kumandanı Sir J. Lawrens 8 Haziran 1857'de Delhi

II. Bahadır Şah'ı tasvir eden bir minyatür (S. C. Welch, *Indische Buchmalerei*, şekil 40)

önlerine gelip şehri dört taraftan muhasara altına aldı. 14 Eylül 1857'de W. S. R. Hodson'un kumandasındaki İngiliz kuvvetleri şehre girdiler. Çarpışmalar 19 Eylül'e kadar devam etti. 20 Eylül'de Hümayun'un türbesine sığınan II. Bahadır Şah, İngilizler'in aile efradı ve saray erkânına bir zarar vermeyeceklerine dair vaatlerine aldanarak teslim oldu (21 Eylül 1857). Fakat İngilizler sözlerinde durmayarak II. Bahadır Şah'ın oğullarını ve saray erkânını kursuna dizdiler. Bahadır Şah isyana sebep olmaktan yargılandı, Aralık 1858'de suçu sabit görülerek müebbet hapse mahkûm ve tahtından uzaklaştırılarak Burma'nın Rangun şehrine sürgün edildi. 13 Cemâziyelevvel 1279'da (6 Kasım 1862) orada öldü. Hükümdarlığı boyunca hiçbir nüfuz ve otoritesi bulunmayan Bahadır Şah 1857 ayaklanmasındaki liderliği dolayısıyla Hindistan'daki hürriyet mücadelesinin bir sembolü ve Hindûlar'la müslümanlar arasında sağlanan birliğin alemdarı olarak kabul edilmektedir.

Süfi yaratılışlı, bilgin, şair, müzisyen ve hattat olan II. Bahadır Şah'ın Zafer mahlası ile yazdığı şiirlerini ihtiva eden

bir divanı vardır. Şiirlerinin bir bölümü yayımlanmıştır (*Hıyâbân-ı Tasavvuf* [Dehli 1259/1843]; *Dîvân-ı Sânt* [Dehli 1266/1850]; *Külliyât-ı Zafer* [Nawal Kishore 1887]). Ayrıca Sa'dî'nin *Gülîstân*'ına bir şerh yazmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Bayur, *Hindistan Tarihi*, III, 140; Ahmed Mahmud es-Sâdâtî, *Târîhu'l-müslimîn fî şibhi kâr-reti'l-Hindiyeye ve hadâretühüm*, Kahire 1959, II, 234-237; Bosworth, *İslam Devletleri Tarihi*, s. 265; Abdülmün'im en-Nemr, *Târîhu'l-İslâm fî'l-Hind*, Beyrut 1401/1981, s. 395-396; Mujeeb Ashraf, *Muslim Attitudes Towards British Rule and Western Culture in India*, Delhi 1982, s. 41-44, 89, 91, 143, 165-166, 175, 177, 194, 201-202; Mehmet Saray, *Türkistan Türkleri: Rus ve Çin İdaresinde Yaşayan Türklerin Millî Mücadele Tarihleri*, İstanbul 1984, s. 80; Erdoğan Mercil, *Müslüman-Türk Devletleri Tarihi*, İstanbul 1985, s. 354; C. S. Srinivasachari, "Dalhousie's annexations", *Chin*, XI, 428-429; S. B. Choudhury, "The Great Revolt", *a.e.*, XI, 453, 475-476; K. A. Faruqi, "Growth of Literature", *a.e.*, XI, 814 vd.; Mahdi Husain, *Bahadur Shah II and the War of 1857 in Delhi with its Unforgettable Scenes*, New Delhi 1987; A. P. Srinivasamurthy, *History of India's Freedom Movement (1857-1947)*, New Delhi 1987, s. 6-17; Enver Konukçu, "Baburlular", *Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi*, İstanbul 1988, IX, 519-521; H. Beveridge, "Bahadır Şah II", *IA*, II, 220-221; T. G. P. Spear, "Bahâdur Shâh II", *El²* (İng.), I, 914; P. N. Chopra-Prabha Chopra, "Bahadur Shah II", *Elⁿ*, I, 42.

AHMET TAŞAĞIL

BAHADİR ŞAH GUCERÂTİ

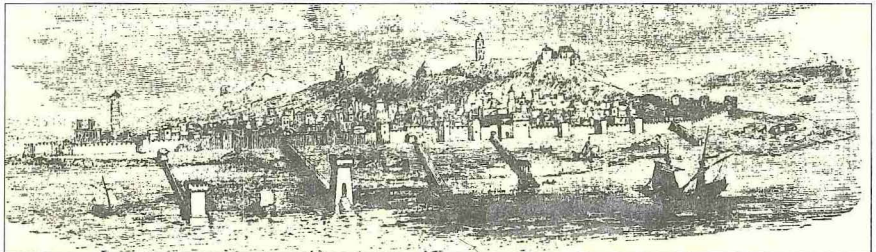
(بهادر شاه گجراتی)

el-Melikü'l-Müeyyed Gıyâsüddîn
Bahâdîr Şâh b. Muzaffer Şâh Gucerâtî
(ö. 943/1537)

Gucerât sultanı
(1526-1537).

Mahmud Begrâ'nın torunu, II. Muzaffer Şah'ın oğludur. II. Muzaffer Şah karnısının baskısı ile büyük oğlu İskender'i veliaht ilân edince Bahadır Şah gizlice

Bahadır Şah Gucerâtî devrinde inşa edilmiş olan (1535) Diu Limanı ve Kalesi'ni gösteren bir gravür (E. Konukçu fotoğraf arşivi)

Gucerât'tan kaçarak önce Dungarpur'da Udai Singh'e, sonra da Çitor'da Mevâr hâkimine sığındı. Onlardan yardım göremeyince daha güçlü olduğunu duyduğu Delhi Sultanı İbrâhim Lûdî'nin yanına gitti. Ancak bu sırada Lûdî ülkesi de Bâbürlü tehlikesine mâruz kalmıştı. Panipat sahasında iken bu defa gizlice Bâbürlü'e müracaat etti. Bâbürlü savaş sonrası uygun bir zamanda kendisiyle görüşebileceğini bildirdi. Bahadır, Panipat Savaşı'ndan önce bilinmeyen bazı sebeplerle Lûdî karargâhından ayrıldı ve Guzerât taraflarına gitti (1526). Bu sırada II. Muzafer Şah öldü ve yerine İskender sultan ilân edildi. Saltanatının başlangıcında halk üzerinde baskı kuran ve vezirleri de her zaman hor gören İskender bir saray darbesiyle ortadan kaldırıldı. İskender'in küçük yaştaki kardeşi Mahmud vezir İmâdülmülk Hoşkadem'in yardımı ile hükümdar ilân edildi. Kısa zamanda sarayın bütün kontrolü İmâdülmülk'ün eline geçti. Bu durumdan memnun olmayan diğer emîrler Bahadır ile temasa geçerek onu Guzerât'a davet ettiler. Bahadır İmâdülmülk'ü yenerek ortadan kaldırdı ve 1526'da Gıyâseddin unvanı ile hükümdar oldu. Ahmedâbâd'da devlet işlerini yoluna koyduktan sonra siyasî meselelerle ilgilendi. Portekiz, Bâbürlü, Halaç, Nizamşah, Handeş ve hatta çok uzaklardaki Bengal ile Osmanlılar nezdinde elçilik yoluyla temaslarda bulundu.

Daha sonra merkezi Mandu olan Halaç Sultanlığı ile mücadeleye girişti. Malva'nın önemli bir bölümünü kolaylıkla Guzerât topraklarına kattı. Ayrıca Halaç Sultanı II. Mahmud Şah da oğullarıyla birlikte esir alındı ve hepsi yolda öldürüldü (17 Mart 1531). Bahadır Şah Malva'nın zaptından sonra Hindü şehirlerine karşı harekete geçti. Hindistan'da büyük bir güç olan Racpütler'a karşı savaştı. Reisleri Silhâdî 25 Ocak 1532'de İmâdülmülk Melikci b. Tevekkül adlı kumandan tarafından esir alındı. Guzerât-Delhi yolu üzerindeki Çitor da Bahadır'ın saldırısına uğradı. Racaları 1534'te Loicha'da mağlûp edildi. Ancak bu sırada Bahadır, Bâbürlü ve Portekizliler'le de ilgilenmek zorunda kaldığından Ahmedâbâd'a döndü.

Vindhya sıradağlarının güneyinde, Tuğluklular'ın zayıflaması üzerine bağımsızlıklarını ilân etmiş bazı müslüman devletleri de Malva hadisesinden sonra Guzerât'a cephe almışlardı. Bahadır, Han-

deş Fârûkî ve Burhan Nizamşâhîleri'ne karşı yeni bir sefere çıktı. Nizamşâhîleri'nin elindeki Ahmednagar ile Hindistan'ın en önemli şehirlerinden ve kalelerinden olan Devletâbâd'ı kolayca zaptetti. Bu savaş sırasında yardımını gördüğü Berar Sultanı Alâeddin İmâdşah işleri gerektirdiği gibi düzenleyemediğinden ordu da açlık baş gösterdi. Bahadır Şah bu tehlikeli durum üzerine Burhan Nizamşah ile barış yapmak zorunda kaldı ve bunu sağlamak için de elindeki ganîmet malı filleri ona iade etti.

Malva ve Çitor taraflarında iken Hümâyûn Şah, Bahadır'ın hareketlerini yakından takip ediyordu. Fakat beklenmeyen bir zamanda Muhammed Zaman Mirza adlı bir beyin Guzerât'a sığınması Bâbürlüler'i harekete geçirdi. Hümâyûn, Bahadır'dan Hüseyin Baykara ailesine mensup Ma'sûme Sultan Begüm'ün kocası Muhammed Zaman'ı teslim etmesini istedi. Bu teklif kabul edilmeyince de Bâbürlü ordusu Çitor tarafına yürüdü. Bu sırada Bahadır Çitor Kalesi önlerinde kuşatma ile meşguldü. Hümâyûn Çitor muhasarasının bitmesini bekledi. Çitor'u ele geçiren Bahadır Bâbürlü kuvvetlerinin üstünlüğü karşısında süratle iç kısımlara çekilmek zorunda kaldı (1534). Hümâyûn da Çampanir, Mandasor ve Mandu'yu ele geçirdi, başşehir Ahmedâbâd'ı muhasara etti. Bahadır durumun ciddiliğini görerek hızla sahile doğru kaçtı ve Portekizliler'den yardım istedi. Daha sonra da Hümâyûn'un çıkan karışıklıkları bastırmak üzere Guzerât'tan ayrılmasından faydalanarak topraklarını geri almayı başardı.

Portekiz-Gucerât münasebetleri 1534'te çok gelişti. Hümâyûn'un önünden kaçan Bahadır Portekiz genel valisinden yardım istemek zorunda kaldı ve bunun karşılığında Diu civarında bir kale yapmalarına izin verdi (1535). Diu, Basra ve Kızıldeniz'i Hindistan'a bağlayan önemli bir ticaret limanı idi. Ancak Bahadır, Hümâyûn tehlikesi geçtikten sonra Portekizliler'e karşı daha sert bir siyaset takip etmeye başladı. 1536'da Diu'nun geleceğini görüşmek üzere buraya geldi. 15 Kasım'da Portekizliler'i şüpheye düşürmeden kendilerini ziyaret edeceğini bildirdi. Portekiz Valisi Nuno da Cunha'yı Diu'ya davet etti. Diu'ya gelen Portekiz valisi hastalığını bahane ederek görüşmeye gitmek istemedi. Bahadır ise durumu anlamadı ve onu ziyarete gitti. Vali ile görüştüğü sırada aleyhine bir

komplo hazırlandığını sezerek hemen ayrıldı. Karaya çıkmaya hazırlanırken Manuel adlı bir Portekizli'nin saldırısına uğrayarak yaralandı ve denizde boğuldu (3 Ramazan 943 / 13 Şubat 1537).

Bahadır Şah Portekizliler'e karşı güçlü bir müslüman devletin desteğine ihtiyaç duyuyordu. Bu maksatla Osmanlı sarayına değerli hediyelerle bir elçilik heyeti yollayarak (1536) yardım talep etmiş, ayrıca 300 sandık dolusu hazinesini de emniyet altına almak gayesiyle Mekte'ye göndermek istemişti. Bu heyet o sırada Edirne'de bulunan Kanûnî Sultan Süleyman ile görüştü. Kanûnî'nin emriyle Mısır Beylerbeyi Hadım Süleyman Paşa 22 Haziran 1538'de yetmiş altı parça gemiden oluşan bir donanmayla Süveyş'ten yola çıktı ve 4 Eylül 1538'de Diu'ya vardı; ancak yeni Guzerât sultanı III. Mahmud'dan yeterli destek görmediği için Diu'yu kısa bir süre kuşattıktan sonra geri dönmek zorunda kaldı.

Cesur, cömert ve çok gayretli bir hükümdar olan Bahadır Şah zamanında ülke en geniş sınırlarına ulaşmıştır. Ölümünden sonra iktidar mücadelesi başlamış ve Guzerât tahtı ciddi sarsıntılara uğramıştır. Hüsam Han onun hayatı hakkında *Târîh-i Bahâdurî* adlı bir eser kaleme almıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Hacı ed-Debir, *Ẓaferü'l-velth bi-muzaffer ve âlih* (nşr. E. D. Ross), London 1910-28, III, bk. İndeks; Bâbürlü, *Vekâyi'* (Arat), I, 340-341; Firişte, *Târîh*, Lucknow 1933, II, 203-211, 410, 420-443; Lutfî Paşa, *Târîh* (nşr. Âli Bey), İstanbul 1341, s. 357-358; Ali b. Azizullah et-Tabâtabâi, *Burhân-ı Me'âşir*, Haydarâbâd 1936, s. 270-281; Ebû Turâb Velî, *Târîh-i Guzerât* (nşr. E. D. Ross), Calcutta 1821, I, 126-146; Gülbenden Begüm, *Hümâyunnâme* (trc. Abdürrab Yelgar — Eymen Manyas), Ankara 1944, s. 153, 154, 156; Peçevi, *Târîh*, s. 219-224; İskender b. Muhammed Mancû, *Mir'ât-ı İskenderî*, Bombay 1890, s. 188-259; M. S. Commissariat, *History of Gujarat*, Bombay 1938, s. 376-380; Bayur, *Hindistan Tarihi*, I, 401-406; W. Haig, "Turks and Afghans", *The Cambridge History of India*, Delhi 1965, III, 321-335; M. Yakub Mughul, *Osmanlılar'ın Hint Okyanusu Politikası ve Osmanlı-Hint Müslümanları Münasebetleri (1517-1538)*, İstanbul 1974, s. 102-160; Salih Özbaran, "Osmanlı İmparatorluğu ve Hindistan Yolu", *TD*, sy. 31 (1978), s. 98-100; H. Beveridge, "Bahadır Şah Guzerâtî", *IA*, II, 221; P. Hardy, "Bahâdur Shâh Guđjarâtî", *El²* (İng.), I, 914-915; J. Burton-Page, "Guđjarât", *El²* (İng.), II, 1128.

ENVER KONUKÇU

BAHÂEDDİN ÂMİLİ

(bk. ÂMİLİ, Bahâeddin).